

ИЖТИМОЙ ЖИХАТДАН ХАВФЛИ АХВОЛДА БЎЛГАН ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР ЎРТАСИДА НАЗОРАТСИЗЛИК ВА ХУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ПРОФИЛАКТИКАСИ ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИ

Турсунова Марҳабо Баходировна

*Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академияси Хуқуқбузарликлар
профилактикаси фаолияти кафедраси ўқитувчиси*

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 14.01.2026

Revised: 15.01.2026

Accepted: 16.01.2026

KALIT SO'ZLAR:

*вояга етмаган,
ғайриижтимоий ҳуқ-
атвор,
хуқуқбузарликлар
профилактикаси,
вояга етмаганлар ва
ёшлар ўртасида
хуқуқбузарликлар
профилактикаси*

*ушбу мақола орқали вояга етмаганлар
ўртасида назоратсизлик ва
хуқуқбузарликларнинг профилактикаси
тўғрисидаги қонун ҳужжатлари,
хуқуқбузарликларнинг профилактикаси
фаолиятининг тушунчаси, асосий хусусиятлари,
мазкур фаолиятни тартибга солувчи норматив
хуқуқий ҳужжатлар ва уларни қўллаш амалиёти
таҳлил қилиниб, фаолиятни
такомиллаштиришга доир таклиф ва тавсиялар
ишлаб чиқилган*

Мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотлар доирасида аҳолининг тинч ва осойишта ҳаётини таъминлаш ҳамда жамиятимизда қонунга

итоаткорлик ва жамоат хавфсизлиги маданиятини шакллантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда⁴⁹.

Жамиятда барқарорлик, тинчлик ва осойишталикни қарор топтириш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларига сўзсиз риоя этилишини таъминлаш мамлакатни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан янада ривожлантириш, аҳоли фаровонлигини юксалтириш, ҳуқуқий демократик давлат куриш бўйича амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотлардан кўзланган мақсадларга эришишнинг муҳим шарти ҳисобланади⁵⁰.

Мамлакатимизда олиб борилаётган кенг кўламли ислохотлар халқимиз томонидан қўллаб-қувватланмоқда. Бу ўзгаришларнинг дастлабки натижалари аҳолимиз ҳаёти ва кундалик турмушида ўзининг яққол ифодасини топмоқда, эл-юртимизнинг ижтимоий фаоллиги, эртанги кунга ишончи ўсиб бормоқда. Биз мамлакат ҳаётига доир ҳар бир қарорни халқимиз билан маслаҳатлашиб, бевосита мулоқот асосида қабул қилмоқдамиз. “Халқ давлат идораларига эмас, балки давлат идоралари халқимизга хизмат қилиши керак” деган ғоя фаолиятимиз мезонига айланмоқда⁵¹.

Ўтган қисқа давр ичида мамлакатимиз суд-ҳуқуқ тизимида кенг кўламли ислохотлар амалга оширилиб, унинг натижасида ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизими изчил ислоҳ этилди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2017 йил 10 апрелдаги 5005-сонли фармони, “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш тўғрисида” 2017 йил 18 апрелдаги ПҚ-2896-сонли қарорида ҳуқуқбузарликлар профилактикасини барвақт таъминлаш, жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликларни олдини олиш, ички ишлар органларининг соҳавий хизматлари ҳамда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ва жамоатчилик

⁴⁹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2021 йил 29 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси жамоат хавфсизлиги концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-27-сонли фармони. <http://www.lex.uz.2022>

⁵⁰ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 апрелдаги «Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5005-сонли фармони.

⁵¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. // Халқ сўзи. 2017 йил 23 дек.

органлари билан ҳамкорликни самарали ташкил этиш каби қатор вазифалари белгилаб берилган⁵².

Ўзбекистон Республикасининг 2010 йил 29 сентябрдаги “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонуни вояга етмаганларнинг ҳуқуқбузарликларини олдини олишда муҳим аҳамият касб этади. Қонунда вояга етмаганларнинг ҳуқуқбузарликларини олдини олиш, шунингдек ушбу соҳадаги тушунчалар бериб ўтилган. Хулоса қилиб шуни айтишимиз керакки, ҳозирги пайтда вояга етмаганлар томонидан содир этиладиган ҳуқуқбузарликлар ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш долзарб муаммолардан биридир. Чунки келгуси ишларнинг давомчилари айнан ўсиб келаётган ёш авлоддир, улар давлатнинг келажагини ҳамда эртанги куни ва тақдирини белгилайди. Вояга етмаганлар ва ёшлар томонидан содир этилаётган, содир этилиш мумкин бўлган ҳуқуқбузарликларни олдини олиш бугунги мамлакатимиз тарққиёти ҳамда тинчлиги-осоишталиги учун қанчалар долзарб муаммо эканлигини ва уни амалга ошириш қанчалик зарур ва шарт бўлаётганлигини бугунги куннинг статистикаси ва таҳлилларида ҳам кўришимиз мумкин.

Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабаблари ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, ўрганиш, таҳлил қилиш келгусида уларнинг содир этилишига йўл қўймасликка қаратилган ҳуқуқбузарликлар профилактик чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш долзарб масалалардан биридир. Шу боисдан, ёшлар ўртасида соғлом турмуш-тарзини тарғиб этиш, уларнинг маънавий-ахлоқий тарбиясини шакллантириш, ёшлар онгида ватанпарварлик, меҳр-оқибат, эл-юрт шаънини ардоқлаш каби улуғвор фазилатларни камол топтиришда “оила-маҳалла-мактаб” ҳамкорлигини йўлга қўйиш⁵³ масалаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

2022-2026 йилларда Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясининг етита устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида “инсон қадрини юксалтириш ва эркин фуқаролик жамиятини янада ривожлантириш орқали халқпарвар давлат барпо этиш, мамлакатимизда адолат ва қонун устуворлиги тамойилларини тараққиётнинг

⁵² Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш тўғрисида» 2017 йил 18 апрелдаги 2896-сон қарори. <http://www.lex.uz.2022>

⁵³ Шермухамедов К. Экстремизм, терроризм ва ахборот хуружлари тараққиётга таҳдид сифатида // Трансмиллий таҳдид сифатидаги терроризмга қарши кураш: Ўзбекистон ва жаҳон тажрибаси: Халқаро илмий-амалий конференция материаллари. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2015. – 122 б.

энг асосий ва зарур шартига айлантериш, жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш борасидаги фаолиятни мувофиқлаштиришнинг самарадорлигини ошириш⁵⁴ каби вазифалар назарда тутилган. Жумладан, Ҳаракатлар стратегиясида нотинч оилалар фарзандлари, уюлмаган ёшлар, иш билан банд бўлмаган, “оммавий маданият” таъсирига тушиб қолган йигит-қизларнинг хатти-ҳаракатларини назоратга олишда уларнинг ота-оналарининг масъулиятини ошириш, кашандалик, алкогольли ичимликлар истеъмол қилиш ва бошқа иллатлар профилактикасига оид тадбирлар, семинарлар ўтказиш, буклет, плакат, кўргазмали қўлланмалар чоп этиш, кўрсатув ва эшиттиришлар ташкил қилиш⁵⁵ каби қатор вазифалар белгилаб берилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 март куни қабул қилган Фармони талаблари асосида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши кураш бўйича фаолиятни мувофиқлаштиришнинг таъсирчан тизимини яратиш, қонун бузилишларининг олдини олиш ва уларни бартараф этишнинг замонавий ташкилий-ҳуқуқий механизмларини жорий этиш мақсадида “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши кураш иш соҳасида Ички ишлар органлари фаолияти ни сифат жиҳатдан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6196-сон Фармони қабул қилинди.

Таъкидлаш керакки, ушбу меърий-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида Ички ишлар органларининг фаолияти такомиллаштирилди, янги техник воситалар билан таъминланди, ҳар бир маҳаллада ички ишлар органларининг маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани ташкил этилиб⁵⁶, профилактика инспекторларининг бошқа соҳавий хизматлар ва жамоатчилик тузилмалари билан ҳамкорлиги янада яхшиланди. “Буларнинг барчаси «жиноят содир этилганидан кейин уни содир этган шахсни фош

⁵⁴ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг «2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2022 й. <http://www.lex.uz.2022>

⁵⁵ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг «2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида»ги 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2022 й. <http://www.lex.uz.2022>

⁵⁶ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2021 йил 26 мартдаги “Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида Ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6196-сон Фармони. // URL: <http://www.lex.uz.2022>

этиш»дек эски усулдан воз кечиб, “жиноят содир этишга мойил бўлган шахсларни аниқлаш, уларнинг жиноят содир этишига йўл қўймаслик, жиноят содир этилишига имкон бераётган сабаб ва шароитларни бартараф этиш”дек янгича усулга ўтишга имкон берди”⁵⁷.

Дарҳақиқат, мамлакатимизда ҳуқуқбузарликлар профилактикасини самарали ташкил этиш, шу жумладан вояга етмаганлар томонидан содир этиладиган ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш тизимини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бундай саъй-ҳаракатлар, аввало, кенг жамоатчиликнинг иштироки билан 2023 йилда умумий жиноятчиликни 36 фоизга камайитиришга эришилди, 3 минг 205 та ёки 35 фоиздан зиёд маҳаллада эса бирорта ҳам жиноят содир этилмади⁵⁸.

Бугунги кунда юзага келаётган хавф-хатар ва таҳдидлар, ёшлар ўртасида халқимизга ёт ғоялар тарқалишининг тобора кучайиб бораётганлиги ички ишлар органлари олдида ўз вақтида уларнинг олдини олиш ва уларга барҳам бериш бўйича янги вазифаларни қўймоқда. Шу боис, уюлмаган ёшлар томонидан содир этилган ғайриқонуний қилмишларнинг оқибатларига қарши курашиш эмас, балки мазкур ҳолатларнинг барвақт олдини олиш ва профилактикасини таъминлаш сиёсатимизнинг устувор йўналиши ва давлат органларининг биринчи даражали вазифасига айланди.

Таъкидлаш керакки, «вояга етмаганлар ва ёшлар билан ишлаш тизимини уларни Ватанга муҳаббат, ватанпарварлик, миллий ва умуминсоний қадриятларга ҳурмат руҳида тарбиялашга, ўсиб келаётган ёш авлодни терроризм, диний экстремизм, зўравонлик ва шафқатсизлик ғояларидан ҳимоялашга йўналтирилган ҳолда ривожлантириш»⁵⁹ муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини, шу жумладан вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўйича фаолиятни ташкил этиш ва мувофиқлаштиришда бу йўналишда амалга оширилган ишларни ўрганиш ва таҳлил қилиш самарали профилактик чора-тадбирларни ишлаб чиқишда муҳим аҳамият касб этади.

⁵⁷ Муҳамедов Ў.Х. Замонавий ёндашув асосида профилактика инспектори фаолиятини ташкил этиш: Ўқув-услубий қўлланма. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. — Б. 33.

⁵⁸ Мирзиёев Ш.М. Билимли авлод – буюк келажакнинг, тадбиркор халқ – фаровон ҳаётнинг, дўстона ҳамкорлик эса тараққиётнинг кафолатидир: Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 28 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маъруза // Халқ сўзи. – 2020. – 8 дек.

⁵⁹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 апрелдаги «Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-2896-сон қарори. <http://www.lex.uz.2022>

Мазкур масалага илмий нуқтаи назардан қараганда, ҳар қандай ҳуқуқб узарликнинг содир этилиши, хусусан уюшмаган ёшлар томонидан содир этилган ғайриқонуний қилмишларнинг сабаб шароитларини ўрганишда ғайриижтимоий ҳуқ- атворга эга, ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил бўлганларни ахлоқан тузутиш, уларнинг ижтимоий муҳит билан ўзаро алоқаси ва таъсирини ўрганиш лозим. Бунда шахс онгида мавжуд бўлган ғайриижтимоий ҳуқ-атвор ҳуқуқбузарликнинг сабаби сифатида гавдаланса, ҳуқуқбузарлик содир этилган вақтдаги муайян ижтимоий муҳит ҳуқуқбузарликнинг содир этилишига имконият яратган шарт-шароит тариқасида ифодаланади.

Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев таъкидлаганидек, «Ички ишлар органлари ходимларининг асосий вазифаси жиноятларни барвақт аниқлаш ва олдини олишдан иборат»⁶⁰.

Профилактика инспекторларининг вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликлар ҳуқуқбузарликларнинг сабаблари ва содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш ва бартараф этиш фаолиятида биринчидан, вояга етмаганлар томонидан содир этилган ҳуқуқбузарликларнинг сабаблари ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, таҳлил қилиш, ҳисобини юритиш ва бартараф этиш борасида самарали чораларни ишлаб чиқишга; иккинчидан, ушбу тоифадаги шахслар билан ишлаш тизимини такомиллаштиришга; учинчидан, ҳуқуқбузарлик содир этишга мойил, вақтинча ишсиз, назоратсиз ва қаровсиз аҳволда бўлган вояга етмаганлар ва ёшларни ўз вақтида аниқлаш, улар билан профилактик ишларни тўғри ташкил этишга; тўртинчидан, уюшмаган ёшлар томонидан содир этилган ҳуқуқбузарликларнинг сабаб шароитлари ҳақида ҳуқуқий тарғибот ишлари самарадорлигини ошириш борасида ҳуқуқий тарғибот ишларини кучайтиришга хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 апрелдаги “Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5005-сон Фармони билан ҳар бир туман (шаҳар)да ички ишлар

⁶⁰ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг халқ депутатлари Самарқанд вилояти Кенгашининг навбатдан ташқари сессиясидаги нутқи // Халқ сўзи. – 2017. – 10 ноябр.

органларида профилактика инспекторларига ёшлар ва вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ишларини ташкил этиш ва мувофиқлаштириш учун жавобгар қилиб белгиланганлиги натижасида мазкур соҳада амалга оширилаётган ишларнинг самарадорлиги анча ижобий томонга ўзгарди. Айниқса, ҳафтанинг ҳар пайшанба кунлари ўтказилаётган “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси куни” тадбирлари доирасида ҳамкорликда маҳаллаларда хонадонларга уйма-уй кириб, оиладаги маънавий-ижтимоий муҳит, содир этилган жиноятларни ўша куннинг ўзида муҳокамаси таъминланиб, оила-турмуш доирасидаги ҳуқуқбузарликларнинг сайёр суд мажлисларида кўриб чиқиладиганлиги, бир сўз билан айтганда, жиноятларни барвақт олдини олишга эътибор қаратиладигани ўзининг ижобий самарасини бермоқда.

Профилактика инспекторлари томонидан вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишда:

– ички ишлар органлари фаолиятини юридик таъминлаш ва уларнинг қонун ижодкорлиги ҳамда ҳуқуқни қўллаш амалиётида қонунийликка риоя этишга қаратилган чора-тадбирларни амалга ошириш;

– қонунчилик ва ҳуқуқни қўллаш амалиётида ҳуқуқбузарликларни содир этиш сабаблари ва шарт-шароитлари бўлган омилларни аниқлашни таъминлаш, шунингдек уларнинг тизимли таҳлилин амалга ошириш;

– қонунчилик ва ҳуқуқни қўллаш амалиётини такомиллаштириш, ҳуқуқбузарликларни содир этиш сабаблари ва шарт-шароитларини бартараф этишга доир таклифлар ишлаб чиқиш ҳамда амалга ошириш, шунингдек уларни давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларига белгиланган тартибда киритиш;

– ички ишлар органлари фаолиятини такомиллаштириш, улар зиммасига юклатилган вазифа ва функцияларни амалга ошириш масалалари бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини ишлаб чиқиш;

– норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг тизимлаштирилган ҳисобини юритиш⁶¹.

Қайд этиш жоизки, уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси сабаб ва шароитларини аниқлашда Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси VI-бўлими, 36-бобида⁶² белгиланган нормалар муҳим ҳуқуқий

⁶¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 12 апрелдаги ПҚ-2883-сон «Ички ишлар органлари фаолиятини янада такомиллаштиришга доир ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарори // URL: <http://www.lex.uz.2022>

⁶² Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси // URL: <http://www.lex.uz.2022>

асос бўлиб хизмат қилади. Жумладан, кодекснинг ушбу боби жиноятларнинг олдини олиш чораларига бағишланган бўлиб, унда жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни аниқлаш мажбурияти (296-м.), жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш тўғрисида суриштирувчининг, терговчининг, прокурорнинг такдимномаси (297-м.), жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш тўғрисида суднинг хусусий ажрими (298-м.), такдимномани ва хусусий ажримларни бажариш мажбурияти (299-м.), фуқаро ижтимоий бурчини намунали бажарганлиги тўғрисида такдимнома ва хусусий ажрим (300-м.) билан боғлиқ масалалар тартибга солинган.

Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишда қонун ҳужжатларида қуйидагилар таклиф этилади:

а) вояга етмаганлар ўртасида жиноятларнинг содир этилишини асл сабаб ва шароитларини аниқлаш ҳамда бартараф этиш бўйича марказлашган электрон маълумотлар базаси юритилишини йўлга қўйиш;

б) вояга етмаганлар ўртасида жиноятларнинг содир этилишини асл сабаб ва шароитларини аниқлаш ҳамда бартараф этиш ишларининг аҳволини ҳар ойда бир маротаба халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар кенгашлари сессияларида танқидий муҳокама қилиш ва айбдор шахсларнинг жавобгарлигини қатъий кўриб бориш тартибини жорий этиш;

в) маиший зўравонлик билан боғлиқ жиноят содир этишга мойил бўлган шахслар, хусусан уюшмаган ёшлар билан профилактик ишлар самарадорлигини ошириш мақсадида «маиший зўравонликка мойил шахслар»ни профилактик ҳисобга олиш юритиладиган шахслар доирасига киритиш;

г) оғир ёки ўта оғир жиноятнинг содир этилиши сабаблари ҳамда унга имкон берувчи шарт-шароитларни бартараф этиш бўйича такдимнома (хусусий ажрим)ни бажармаслик учун жиноий жавобгарлик белгилаш, хусусан Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексини қуйидаги мазмундаги 207¹-модда (такдимнома (хусусий ажрим)ни бажармаслик) билан тўлдириш: “Ваколатли орган ёки мансабдор шахс томонидан давлат органи, жамоат ёки бошқа ташкилот раҳбарига киритилган оғир ёки ўта жиноятнинг содир этилиши сабаблари ҳамда унга имкон берувчи шарт-шароитларни бартараф этиш бўйича такдимнома (хусусий ажрим)ни бажармаслик –“ .

Қайд этиш жоизки, оғир ёки ўта жиноятнинг содир этилиши сабаблари ҳамда унга имкон берувчи шарт-шароитларни бартараф этиш бўйича тақдимнома (хусусий ажрим)ни бажармаслик учун жиноий жавобгарлик белгилаш, профилактика инспекторларининг ваколатларини алоҳида механизмлаштириб белгилаб бериш ҳақидаги таклифимиз мутахассисларда катта қизиқиш уйғотди. Жумладан, биз тадқиқот жараёнида ўтказган анкета сўровда иштирок этган мутахассислар (ички ишлар органлари бошлиғининг ёшлар масалалари бўйича ўринбосарлари – ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлим (бўлинма) бошлиқлари, профилактика инспекторлари)нинг 98 фоизи ушбу таклифни маъқуллашган, 2 фоизи саволга жавоб беришга қийналишини маълум қилишган.

Оғир ёки ўта оғир жиноятнинг содир этилиши сабаблари ҳамда унга имкон берувчи шарт-шароитларни бартараф этиш бўйича тақдимнома (хусусий ажрим)ни бажармаслик учун жиноий жавобгарликни Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 207¹-моддасида белгиланишини ушбу кодекснинг 207-моддасида мансабга совуққонлик билан қараш, яъни давлат органи, давлат иштирокидаги ташкилот ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи мансабдор шахсининг ўз вазифаларига лоқайдлик ёки виждонсизларча муносабатда бўлиши оқибатида уларни бажармаслиги ёки лозим даражада бажармаслиги фуқароларнинг ҳуқуқларига ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёхуд жиддий зиён етказилишига сабаб бўлиши учун жавобгарлик белгиланганлиги билан изоҳлаш мумкин.

Хулоса

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, бола тарбияси оиладан, болалар боғчасидан бошланади. Уларнинг онгига миллий ахлоқ-одоб, юртга муҳаббат, Ватанга садоқат туйғуларини сингдиришни айнан шу даврдан бошлаш керак. Бу жараён мактаб, ўрта махсус ва олий таълим муассасаларида давом эттирилиб, шу йўл билан такомиллаштириб борилади.

Бугунги кунда вояга етмаганларнинг маънавий савиясини юксалтиришда замонавий имкониятлардан унумли фойдаланиш масаласига жиддий эътибор берилмоқда. Жумладан, ислохотлар натижаси ўларок, ўқув муассасаларида ахлоқий мавзудаги телефилмлар намоиши йўлга қўйилди. Шунингдек, вояга етмаганлар ҳуқуқбузарлиги ва жиноятчилигининг олдини олишга қаратилган ҳужжатли филмлар яратилиб, ўқув муассасаларига тарқатилмоқда. Вояга етмаган шахсларнинг

хуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган қонунларга риоя этилишини таъминлаш юзасидан ҳудудий комиссиялар билан яқин ҳамкорликда оналик ва болаликни муҳофаза этиш, ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болаларни ижтимоий ҳимоя қилиш тизими самарадорлигини ошириш, жисмоний имконияти чекланган ва ижтимоий қўллаб-қувватлашга муҳтож гуруҳларга кирадиган болаларни аниқлаб, уларнинг тарбияси билан банд бўлишга алоҳида эътибор қаратилди. Бу борада ўтказилган тадбирлар натижасида ўтган йили вояга етмаганлар ўртасида жиноятчилик ва ўз жонига қасд қилиш каби ҳолатларда сезиларли пасайиш юз берди. Ёшларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида жиноий ва маъмурий жавобгарлик тўғрисида қонун ҳужжатларига қўшимча ва ўзгартиришлар киритилди.

Айниқса мамлакат келажаги қурувчиси ҳисобланган ёшлар, вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, улар ўртасида профилактик чора тадбирларни кучайтириш мақсадида Ички Ишлар органлари тизимида Вояга етмаганлар ишлари бўйича инспектор-психолог штатларининг жорий қилиниши вояга етмаганлар ўртасида жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликларнинг камайишига олиб келди. Шундай бўлсада ушбу тизимда бир қанча муоммо ва камчиликлар мавжуд. Шу сабабли ҳам вояга етмаганларнинг содир қилган жинояти ҳанузгача якун топгани йўқ.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, каттик тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак / Ш.М.Мирзиёев; – Тошкент: «Ўзбекистон» НМИУ, 2017.
2. Мирзиёев Ш.М. Инсон манфаатларини таъминлаш учун аввало унинг ҳуқуқ ва эркинликлари, осуда ва фаровон ҳаёти ҳимоя қилинмоғи керак Ҳалқ сўзи. – Т., 2017. 10 фев.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги 2010 йил 29 сентябрь қонун // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2010. – № 39. – 341-м.
4. Ўзбекистон Республикасининг «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги 2014 йил 14 май қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – Т., 2014. – № 20. – 221-м.
5. Ўзбекистон Республикасининг «Ички ишлар органлари тўғрисида»ги 2016 йил 16

сентябрь қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами.

6. Ўзбекистон Республикасининг «Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида»ги 2016 йил 14 сентябрь қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. –Т., 2016 й., 37-сон, 426-модда.

7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сонли Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017 –№ 6.–70-м.

8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 10 апрелдаги «Ички ишлар органларининг фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш, жамоат тартибини, фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашда уларнинг масъулиятини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5005-сонли Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017. – № 15. – 243-м.

